

پنجروه‌هایی به
باغ پر بار شعر و ادب فارسی

حسن گل محمدی

چاپ

پنجره‌هایی به
باغ پر بار شعر و ادب فارسی

پنجره‌هایی به
باغ پر بار شعر و ادب فارسی

حسن گل محمدی

تهران - ۱۴۰۰

سرشناسه	گل محمدی، حسن، ۱۳۲۹ -
عنوان و نام پدیدآور	پنجره‌هایی به باغ پر بار شعر و ادب فارسی / حسن گل محمدی.
مشخصات نشر	تهران، انتشارات جامی، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری	۴۱۲ ص.
شابک	ISBN 978 - 600 - 176 - 239 - 0
وضعیت فهرست‌نویسی	فیا.
موضوع	ادبیات فارسی -- تاریخ و نقد
موضوع	Persian Literature -- History and criticism
موضوع	شاعران ایرانی -- سرگذشتنامه
موضوع	Poets, Persian -- Biography
موضوع	نویسندگان ایرانی -- سرگذشتنامه
موضوع	Authors, Iranian -- Biography
موضوع	شعر فارسی -- مجموعه‌ها
موضوع	Persian poetry -- Collections
موضوع	داستان‌های فارسی -- تاریخ و نقد
موضوع	Persian Fiction -- History and criticism
رده‌بندی کنگره	PIR۳۳۷۴
رده‌بندی دیویی	۸ فا ۰ / ۹
شماره کتابشناسی ملی	۷۴۱۸۰۶۵

انتشارات جامی

خیابان دانشگاه چهارراه وحید نظری، شماره ۵۲

تلفن: ۶۶۴۰۰۲۲۳ - ۶۶۴۶۸۸۵۱

www.Jamipub.ir info@jamipub.ir

پنجره‌هایی به باغ پر بار شعر و ادب فارسی

حسن گل محمدی

چاپ اول: ۱۴۰۰، تیراژ: ۲۵۰ نسخه

چاپ: دیجیتال روز

شابک: ISBN 978 - 600 - 176 - 239 - 0

کلیه حقوق برای نویسنده محفوظ است.

۸۰/۰۰۰ تومان

فهرست

- پیشگفتار..... ۹
- پنجره ۱. حنظله بادغیسی، شاعری با چند بیت شعر..... ۱۳
- پنجره ۲. نظامی گنجوی، شاعر داستان‌های عاشقانه..... ۱۸
- پنجره ۳. شیخ صنعان و دختر ترسا عشقی شورانگیز..... ۲۶
- پنجره ۴. ابن‌یمین، شاعری از میان مردم..... ۳۴
- پنجره ۵. وحشی بافقی، شاعر عشق‌ها و احساس‌ها..... ۴۲
- پنجره ۶. عیسی مسیح در شعر و ادب فارسی..... ۴۹
- پنجره ۷. عبید زاکانی شاعری رند و جامعه‌شناسی تمام‌عیار... ۶۰
- پنجره ۸. نیما یوشیج، شاعر دردآشنای مردم..... ۶۹
- پنجره ۹. سعدی، شاعر عاشقانه‌های بی‌نظیر..... ۷۷
- پنجره ۱۰. شهریار، شاعر شور و احساس..... ۸۴
- پنجره ۱۱. بیهقی و داستان بر دار کردن حسنک وزیر..... ۹۲
- پنجره ۱۲. صادق چوبک، یک رئالیست واقعی..... ۱۰۵
- پنجره ۱۳. باباطاهر، روشن‌ضمیری شوریده حال..... ۱۱۳

پنجره ۱۴. کلیله و دمنه و داستان مهاجرت سنگ پشت و

- مرغابی‌ها ۱۱۸
- پنجره ۱۵. مصیبت‌نامه عطار و داستان پیر چنگی ۱۲۶
- پنجره ۱۶. حافظ ناشنیده پند ۱۳۲
- پنجره ۱۷. فرخی سیستانی، شاعر زیبایی‌ها و طبیعت ۱۴۲
- پنجره ۱۸. خیام، فیلسوفی شاعر ۱۵۰
- پنجره ۱۹. فردوسی، حکیمی خردمند ۱۵۸
- پنجره ۲۰. صائب تبریزی، شاعر تک‌بیت‌های بی‌نظیر ۱۶۶
- پنجره ۲۱. امیری فیروزکوهی، شاعر نازک‌خیالی‌ها ۱۷۷
- پنجره ۲۲. رودکی، پدر شعر فارسی ۱۸۷
- پنجره ۲۳. فروغی بسطامی، شاعری شوریده حال ۱۹۵
- پنجره ۲۴. مولوی (۱) و غزلیات شورانگیز شمس تبریزی ۲۰۳
- پنجره ۲۵. مولوی (۲) و مثنوی معنوی ۲۱۴
- پنجره ۲۶. گلستان سعدی، گنجینه حکمت و خرد ۲۲۶
- پنجره ۲۷. سنایی غزنوی، پایه‌گذار شعر عرفانی ۲۳۴
- پنجره ۲۸. عطار نیشابوری، مهاجر وادی عشق ۲۴۴
- پنجره ۲۹. سندبادنامه و داستان میمون احمق و روباه مکار ۲۵۴
- پنجره ۳۰. مرزبان‌نامه و داستان مرغ ماهی‌خوار ۲۶۱
- پنجره ۳۱. قابوس‌نامه و داستان همه چیز را همگان دانند ۲۶۸
- پنجره ۳۲. خواجوی کرمانی، شاعری که حافظ از او تأثیر
- پذیرفت ۲۷۳

- پنجره ۳۳. سلمان ساوجی، غزلسرای با مضامین نو ۲۸۱
- پنجره ۳۴. مسعود سعد سلمان، شاعر رنج‌ها و زندان‌ها ۲۸۹
- پنجره ۳۵. خاقانی شروانی، شاعری فاضل با بیانی مشکل ... ۲۹۹
- پنجره ۳۶. عبدالرحمن جامی، شاعری بزرگ و عارفی وارسته. ۳۱۱
- پنجره ۳۷. رهی معیری، شاعری عاشق و پاک‌باخته ۳۲۰
- پنجره ۳۸. ایرج میرزا، شاعری شیرین سخن و نقادی زبردست ۳۳۲
- پنجره ۳۹. فروغ فرخزاد، شاعر تنهایی‌ها و درد دل‌ها ۳۴۴
- پنجره ۴۰. ملک الشعراء بهار، شاعر سیاستمدار ۳۵۴
- پنجره ۴۱. باستانی پاریزی، شاعری مورخ ۳۶۱
- پنجره ۴۲. معینی کرمانشاهی، شاعر و ترانه‌سرای نوآور ۳۷۵
- پنجره ۴۳. شاملو و هزاران چشمه خورشید از یقین ۳۸۳
- پنجره ۴۴. صادق هدایت، نویسنده روشنگر و دشمن خرافات ۳۹۰
- پنجره ۴۵. مهدی اخوان ثالث، شاعر حماسه‌های بی‌بدیل ... ۴۰۱

پیشگفتار

زبان، ادبیات و شعر هر کشوری گویای فرهنگ، اندیشه و باورهای مردم آن سرزمین است. زبان فارسی و به ویژه شعر و نثر غنی کشور ما از زیبایی و شیوایی خاصی برخوردار است و مردم ایران از هر قشر و طبقه‌ای به آن انس و الفت فراوان دارند.

کمتر ایرانی می‌توان پیدا کرد که با حافظ، سعدی، فردوسی، نظامی و مولوی آن پیر طریقت و رهرو وادی سلوک و ارادت مانوس نباشد و ایامی چند از زمان و گذر عمر خود را به خواندن اشعار گرانبهای این بزرگان شعر فارسی سپری نکرده باشد. به ویژه خواجه شیراز که دیوان اشعارش در هر خانه‌ای وجود دارد و هر گاه که در خود احساسی و حالی پیدا کنیم به درگاهش می‌رویم و با تغالی به دیوان او، غم و اندوه را از دل می‌زداییم.

میزان گستردگی و تنوع ادبیات کشورمان ایران آن قدر زیاد و وسیع است که دسترسی و استفاده از این باغ پربرار شعر و ادب فارسی نیاز به

زمان، مکان و حال و هوای خاصی دارد. چون عدم مراجعه و استفاده از این همه آثار گرانبهای باقی مانده از شعرا و نویسندگان اندیشمند و خوش ذوق مان غفلتی غیر قابل تصور و گذشت است و تنوع و زیادی مطالب و مباحث نیز فراوان می‌باشد. به منظور ادای دین به ساحت و قداست این بزرگان و برافروزدگان چراغ علم و معرفت و همچنین ایجاد امکان برای همگان برای دسترسی به عصاره و خلاصه اندیشه‌ها و افکار باقی مانده از آنان، نگارنده پنجره‌هایی به این باغ گشوده است تا همگان بتوانند در کوتاه زمان ممکن با این همه زیبایی‌ها و لطافت‌های باقی مانده در طول زمان گذشته آشنا شده و از آن لذت معنوی و روحی وافر ببرند.

این مجموعه تاریخ ادبیات تلقی نمی‌گردد. چون مطالب بیان کننده شرح حال و زندگی بزرگان شعر و ادب کشورمان نیست. مطالبی که در این کتاب عنوان می‌گردد به بیان و ارائه نمونه‌هایی از کارها، افکار، اندیشه‌ها و جهان بینی شعرا و نویسندگان و اهل قلم و فضل کشورمان می‌پردازد و از لابه لای سروده‌ها و نوشته‌های آنها گزیده‌هایی را عرضه می‌نماید.

به گمان نگارنده آن چیزی که از این بزرگان مورد نیاز جامعه امروز ما که سخت غرق در صنعت، اقتصاد و تکنولوژی است و زندگی و آرامش را کم‌کم به فراموشی می‌سپارد، همین اندیشه‌ها و تفکرات ناب است. آنچه که در شرح حال و جریان زندگی افراد اتفاق می‌افتد با شاخ و برگ‌هایی که تذکره‌نویسان و کتاب‌های باقی مانده از اعصار

گذشته به آن افزوده‌اند و در بعضی از موارد این شرح حال‌ها را به افسانه و قصه مبدل کرده‌اند، اگر چه مطالعه و بررسی آن‌ها خوب و ارزشمند است ولی توجه و امعان نظر در اندیشه و افکار باقی مانده از بزرگان شعر و ادب کشورمان می‌تواند در نگرش و جهان‌بینی ما به گذشته، حال و آینده تأثیرگذار باشد.

بنابراین با این تفکر و راهکار، در میان انبوه آثار باقی مانده، همچون صیادی که به صید مروارید می‌رود، به اقیانوس ژرف اندیشه‌ها رهسپار شدم تا در حد بضاعت و توان دست‌آوری قابل توجه و ارائه و در حد خود نو و غیرتکراری، برای شما خوانندگان عزیز تهیه و تقدیم نمایم.

امیدوارم این حرکت فرهنگی، ادبی و اجتماعی مورد توجه علاقمندان و خوانندگان عزیز قرار گرفته و نگارنده را از هدفی که در آن مدنظر بوده است، موفق و خوشحال نماید.

حسن گل محمدی

تهران - ۱۴۰۰

پنجره ۱

حنظله بادغیسی، شاعری با چند بیت شعر

باغ شعر و ادب فارسی آن چنان پر بار و زیبا است که انسان نمی داند با این همه شور و شیدایی چه کند؟ در این باغ هرگلی عطر و زیبایی خاص خود را دارد. هر کسی به فراخور عشق و شوری که در وجودش هست از تماشای آن لذت می برد.

می خواهیم از این پس پنجره ای باز کنیم به این باغ و شما را با خود ببریم به میان این زیبایی ها، تا چند لحظه از غوغای روح آزار گرفتاری های روزمره بیرون بیایید و روح محبوس در قفس زندگی و غربت را به پرواز درآورید و از گذران عمر لذت ببرید.

ساختار وجودی انسان جسم و روح است. همان طوری که برای جسم غذا و آب و چیزهای دیگر نیاز داریم. برای روح نیز به غذاهای خاصی احتیاج است. غذای روح، شادی، عشق، محبت، دوست داشتن، شعر، موسیقی، قصه و... است. صادقانه به من بگویید، در

روزی یا در هفته چند دقیقه به روح خود می‌پردازید. اگر زمان کمی را به این امر مهم اختصاص می‌دهید، مطمئن باشید از زندگی آن لذت زیبا و عاشقانه و آن رفتار و سلوک عارفانه را نخواهید برد. پس بیایید با هم حرکت کرده و از این پنجره به زیبایی‌های باغ شعر و ادب فارسی نگاه کنیم و غذای مورد احتیاج روح خود را فراهم سازیم:

حنظله بادغیسی، شاعری با چند بیت شعر

گاهی وقت‌ها کافی است از شاعر فقط یک بیت شعر باقی بماند و آن یک بیت آن قدر ارزش داشته باشد که کار یک دیوان را بکند. از حنظله فقط چند بیت شعر باقی مانده ولی این چند بیت آن قدر زیبا و ارزشمند است که در حکم یک دیوان بزرگ تلقی می‌گردد.

بادغیس ولایتی است در شمال غرب افغانستان، که گذشته‌ای تاریخی دارد و طبیعتی بسیار زیبا و دیدنی. بادغیس نامی است کهن که در «اوستا» از آن تحت عنوان «وایتی گئس» نام برده شده و آن نام دوازدهمین کوهی است که اهورامزدا بزرگ خلق کرده است. مردم بادغیس سلحشور و آزادی‌خواهند و در طول تاریخ هیچ‌گاه به سلطهٔ اجنبی‌ها تسلیم نشده‌اند. در زمان‌های گذشته این سرزمین از نواحی آباد خراسان و جزو قلمرو حکومت مرکزی ایران بود.

یکی از بزرگان و شاعران اولیه زبان پارسی به نام حنظله بادغیسی از اهالی این دیار است که در زمان حکومت طاهریان می‌زیسته. از اشعار حنظله چیزی جز چند بیت باقی نمانده است، ولی این چند

بیت آن چنان زیبا و ارزشمند است که گویی از او دیوانی به جا مانده. نظامی عروضی از قول احمد بن عبدالله خجستانی در چهار مقاله کتاب معروف خود می‌نویسد که حنظله دیوان شعری هم داشته است. اگر چنین بوده آن دیوان یا از بین رفته و یا مفقود گردیده. در تذکره مجمع الفصحا سال وفات وی ۲۱۹ هجری قمری آمده است. شعری که نظامی در کتاب چهار مقاله از حنظله ذکر می‌کند این‌گونه است:

مهتری گر به کام شیر در است شو خطر کن ز کام شیر بجوی
یا بزرگی و عز و نعمت و جاه یا چو مردانت مرگ رویاروی
این شعر را شاید بتوان نخستین شعر پایداری در زبان فارسی نامید. شعری که انسان را به آزادی و آزادگی فرا می‌خواند.
شعر دیگری که از حنظله باقی مانده، استاد دکتر ذبیح‌الله صفا در جلد نخست کتاب ارزشمند خود یعنی تاریخ ادبیات در ایران آن را از کتاب لباب‌الالباب محمد عوفی نقل کرده است:
یارم سپند گر چه بر آتش همی فکند
از بهر چشم، تا نرسد مرو را گزند
او را سپند و آتش، ناید همی بکار

با روی همچو آتش و با خال چون سپند
نظامی عروضی داستان عجیبی از تأثیر شعر حنظله در احمد بن عبدالله خجستانی تعریف می‌کند و آن این است که از او می‌پرسند تو که فردی خر بنده بودی چگونه به امیری خراسان رسیدی، خر بنده

یعنی کسی که الاغ نگه می‌دارد و آن را به دیگران کرایه می‌دهد. در جواب خجستانی می‌گوید: در بادغیس روزی نشسته بودم و دیوان حنظله بادغیسی را می‌خواندم به این دو بیت رسیدم:

مهتری گر به کام شیر در است شو خطر کن ز کام شیر بجوی
یا بزرگی و عز و نعمت و جاه یا چو مردانت مرگ رویاروی

با خواندن این اشعار دگرگون شدم و از وضعیت خودم، بدم آمد و خرها را فروختم و اسب خریدم و از وطن خویش مهاجرت کردم و به خدمت علی بن لیث برادر یعقوب لیث رسیدم. در درگاه ایشان خدمت‌ها کردم و رشادت‌ها بروز دادم، سوارانی زیاد برگرد من آمدند، کار من کم‌کم بالا گرفت و ترقی کردم تا آنکه تمامی خراسان را به زیر سلطه خود درآوردم. تمامی این کارها بر اثر تأثیری بود که این دو بیت حنظله در من کرد.

از این گفته‌ها، هزاران پند در پایداری و موفقیت در کارها می‌توان گرفت. آنچه که اهمیت دارد تأثیر این شعر در ارکان زندگی است. پس این گفته درست است که شاعر متعهد گاهی می‌تواند با یک بیت زندگی‌ها را عوض کند و شاعر غیرمتعهد گاهی با یک دیوان که رسالتی برای خود قائل نیست نمی‌تواند تأثیری بر کسی بگذارد.

شعر پایداری، شعر اندوه و ناامیدی و گریه و زاری نیست. شعر پایداری شعر دلتنگی و گله‌گذاری از غربت و مهاجرت نیست. شعر پایداری شعری است که در انسان‌ها امید و امیدواری را زنده می‌کند. در درون‌ها شور و هیجان به وجود می‌آورد و ذهن‌ها را از رخوت و

رکود خارج می‌نماید. شعر پایداری شعر شعار و ایدئولوژیک نیست. شعر شعور است که امید به رسیدن و موفق شدن را ایجاد می‌کند. شعر پایداری شعری است که در بستر حرکت و زندگی، راه درست را به انسان نشان می‌دهد و ره سپردن را هدفمند می‌نماید. مقصد را مشخص می‌کند. البته سرودن شعری این‌گونه کار هر کسی نیست. شاعر این‌گونه سروده خود باید پرچمدار پایداری و موفقیت و آزاداندیشی باشد.

شاید پایداری مردم خراسان در مقابل حکومت امویان و ایجاد نهضت شعوبیه و علی‌النهایه رسیدن به پیروزی‌های بعدی پس از کشته شدن ابومسلم، و در هم کوبیده شدن سنباد و استاذسیس، بابک، مازیار و دیگران و در نهایت برانداختن نام خلفای از خطبه و ظهور طاهریان، حاصل کارهای فرهنگی انسان‌هایی همچون حنظله بوده است.

اگر قلمی رسالت داشته باشد، می‌تواند این‌گونه تغییر و تحولی در فرد، اجتماع و جهان ایجاد کند. حنظله بادغیسی شاعری بود که ارزش و رسالت کلام دری و شعر و زبان فارسی را خوب می‌دانست و با چند بیت شعر در صدر تاریخ شعر و ادبیات فارسی تا ابد ماندگار شده است. درود بر او باد.